

RURÁLIS ISKOLÁHOZ VALÓ SZÜLŐI VISZONYULÁSMÓDOK AZ ÓRÁN KÍVÜLI TANULÁSI LEHETŐSÉGEK ÉS TEVÉKENYSÉGEK MENTÉN

PARENTAL ATTITUDES TOWARDS RURAL SCHOOLS THROUGH EXTRACURRICULAR POSSIBILITIES AND ACTIVITIES

SZÁSZ MÁRIA-MAGDOLNA

Debreceni Egyetem, Magyarország/ KAM-Regionális és Antropológiai

Kutatások Központja, Csíkszereda, Románia

szaszmaria@gmail.com

Összefoglalás

A rurális iskolák sikeres működésében fontos szerepe van annak, hogy a szülők, a családok miként tekintenek az iskola működésére, mennyire involválódnak annak tevékenységébe. A székelyföldi térség rurális közösségeiben a szülői involválódás hagyományosan alacsony fokú. A tanulmány a szülői viszonyulások egy szegmensének feltérképezése révén azt vizsgálja, hogy milyen attitűdök, magatartások befolyásolhatják az involválódás konkrét formáit.

Kulcsszavak: rurális iskolák, szülői involválódás, szülői viszonyulásmódok

Bevezetés

A tanulmány a szülői involválódással kapcsolatban két témakörben vizsgálja a szülői viszonyulásokat. Az egyik terület az órán kívüli tanulási lehetőségekhez való viszonyulás, míg a másik az órán kívüli extrakurrikuláris tanulási tevékenységekhez való viszonyulás. A vizsgált rurális környezetben (Kászon kistérség, Hargita megye, Románia) a szülők többségének hagyományos elvárásai vannak az iskolával, a pedagógusokkal szemben: a gyerekeket oktassák és neveljék a már megszokott módon (az ismereteket tantermi keretek között adják át, hagyományos módszerekkel stb.) Ezek az elvárások nem mindig azonosak az iskola mai nevelési folyamataival, az iskolai foglalkozások ma már kibővültek órán kívüli tanulási lehetőségekkel, extrakurrikuláris tanulási tevékenységekkel. A vizsgált rurális környezetben sincs ez másként. Rendszerszintű, országos kezdeményezés is van az országban, ilyen például az „Iskola másként” hét megszervezése, ahol a gyerekek nem a hagyományos keretek között tanulnak, hanem kirándulásokon, tanulmányi utakon vesz-

nek részt. Ugyanakkor a kötelező szabályozás mellett az iskola is szervez órán kívüli tanulási programokat, extrakurrikuláris tevékenységeket. A szülők körében végzett kérdőíves adatfelvétel alapján a szülői reflexiókat, a gyakorlati involválódásról alkotott véleményeket vizsgáltam az órán kívüli tanulási lehetőségek megítélése, valamint az extrakurrikuláris tevékenységek megítélése mentén.

Szakirodalmi megközelítés

A rurális iskolák egyik fontos működési feltételének tekinthetjük a szülőket, hiszen szerepük, aktív részvételük hatással van a gyerekeik tanulmányi előmenetelére, fejlődésükre és közvetve a rurális iskolák fennmaradására, valamint hatékony működésére is. Az utóbbi időszakban egyre több kutató foglalkozik ezzel a problémával, az alábbi rövid áttekintésben azokra térek ki, amelyek az én szakmai megközelítem szempontjából különösen fontosnak mutatkoztak.

Desforges (2003) szerint amellet, hogy a tanulók fejlődését, eredményességét nagymértékben befolyásolhatja az aktív szülői bevonódás, a szülők részvétele az iskola működésében, fejlesztésében is pozitív elmozdulást eredményezhet.

A szülők pozitív viszonyulásmódja elengedhetetlen, ugyanis az iskola nem tud olyan közegben eredményeket elérni, hatékonyan működni ahol a helyi közösség nem érzi magáénak, nem tud azonosulni vele, ahol nagymértékben különbözik az iskola és szülők felfogása, elvárása (Szilágyiné, 2008). Ezért is fontos az iskolához való viszonyulásmódokat pozitív irányba formálni. Az iskolák funkcióinak kibővítése nagyon fontos, hiszen ezek a rurális iskolák kihívásokkal néznek szembe, a nagyobb települések, városok elszívó erőként működnek, a vidékinél kedvezőbb képzési feltételeket kínálnak a rurális térségben élő családok számára. Ha a rurális kisiskolák nem kapnak kellő figyelmet, és az iskolák funkciói nem bővülnek abba az irányba, hogy ellensúlyozzák a fejlettebb iskolák kínálatait, akkor a szülők még kevesebb arányban fognak azonosulni a rurális környezetben működő oktatási intézményekkel. Nagyon fontos minden szinten a szülők attitűdjének pozitív irányba való elmozdítása.

Egyes fejlett országokban a szülők bevonására vonatkozóan terveket készítettek, jogi keretrendszer alakítottak ki, amellyel növelni tudják a szülőknek az iskola életébe való bevonódását, a szülők és pedagógusok között a partneri kapcsolatok kialakítását (Imre, 2015).

A téma szakmai kezeléséhez hasznos kiindulópontokat kínál Epstein (1987, 1995; Epstein – Sanders, 2000) megközelítése, aki a szülői involválódás hat szintjét

különíti el. Ez a tanulmány témája szempontjából azért fontos, mert rávilágít a szülői involválódás, illetve a szülő-iskola kapcsolat komplexitására és többszintű jellegére. Úgy gondolom, hogy az Epstein (1987, 1995) által alkotott szülői részvétel hat formája foglalja leginkább össze a szülői involválódás azon lehetőségeit, amelyek elemzési témaként az általam vizsgált térségben is relevánsak.

Az első szülői involválódási forma a (1) családi nevelés, amely magába foglalja a gyerek alapvető szükségleteinek biztosítását (egészségügy, lakhatás, biztonság, táplálkozás). A következő forma a (2) kommunikáció, ami az iskola és az otthon közötti kétirányú kommunikációt foglalja magába olyan témakörökben, mint a gyerek fejlődése és tanulási tevékenysége. A harmadik involválódási forma az (3) önkéntesség. A következő forma az (4) otthoni tanulás, amikor a szülők segítenek gyerekeik otthoni tanulásában. További involválódási forma lehet (5) a döntéshozatal, a szülők szerepvállalása az iskolai döntési folyamatokban. Az utolsóként említhető involválódási lehetőség (6) a közösségi együttműködés, ami egyaránt a tanulás és a fejlesztés támogatása érdekében történik (Yamauchi at all., 2017).

A fentiekben említett hatféle involválódási módozatból a térségben gyakorlatilag csak kettő működik: az otthoni tanulásban való közreműködés, valamint az otthoni nevelés. A kommunikáció csak egyirányúan működik, míg a döntési folyamatokban való részvétel és a közösségi együttműködés még nagyon minimális mértékben van jelen.

Első lépésben fel kell térképezni az involválódás kereteit, aminek egyik lehetősége a viszonyulásmódok feltérképezése, amelyek a maguk során meghatározzák a szülők tényleges cselekvéseit, az involválódás konkrét formáit.

Kutatás módszertana

A kutatás kérdőíves adatfelvétellel alapozódott. A rurális térségben levő szülők viszonyulásmódjait vizsgáltam Likert skála segítségével. Kutatásom helyszínét Kászoni község (Hargita megye, Románia) öt települése képezte. A kutatás célcsoportja a kászoni Dr. Lukács Mihály Gimnáziumban tanuló diákok szülei (az előkészítő osztálytól a VIII. osztályig) voltak. A községben összesen 225 családban töltötték ki a kérdőívet, és leginkább az édesanyjak válaszoltak a kérdésekre.

Az involválódás helyi társadalmi kontextusát, illetve ezen belül a szülőknek az involválódással kapcsolatos véleményét két téma mentén vizsgáltam. A vizsgálat egyik területét az órán kívüli tanulási lehetőségekhez való viszonyulás képezte, míg a másikat az órán kívüli (extrakurrikuláris) tanulási tevékenységekhez való viszonyulás.

Kutatási eredmények

1. Órán kívüli tanulási lehetőségekhez való szülői viszonyulásmódok

A kutatás egyik kérdésköre annak a feltárásával volt kapcsolatos, hogy a vizsgált szülői populáció tagjai általában miként viszonyulnak a különböző tanulási lehetőségekhez, nyitottak-e a tanórán kívüli tanulási formákhoz.

Ebben a témacsomagban a következőkre kérdeztem rá:

- tanulás a tévéből
- tanulás az internetről
- tanulás otthoni/ könyvtári könyvekből
- a gyerekek közös, kiscsoportos tanulása
- órán kívüli tanulás (terep, környezet, szakmai látogatás stb.)

Az öt témakörben kapott válaszok összehasonlítása alapján azt tapasztaljuk, hogy a szülők még mindig a hagyományos tanulási formához viszonyulnak pozitívan, ugyanis a válaszaik alapján a legfontosabbnak még mindig az otthoni vagy könyvtári könyvekből való tanulást tartják. Ezzel a kérdéssel kapcsolatban a „fontos” és „nagyon fontos” válaszok együttes aránya 84 százalék. Ezt követi a tanórákon kívül történő tanulás (69 százalék) és a gyerekek közös, kiscsoportban történő tanulása (65 százalék), míg az internetről való tanulást (37 százalék) és a tévéből való tanulást a szülők kisebb aránya (20 százalék) tartja fontosnak. Ezek az eredmények nagyban igazolják a településre jellemző tradicionális szülői felfogást.

1. Táblázat: A „fontos” és „nagyon fontos” szülői válaszok aránya az órán kívüli tanulási lehetőségekről

<i>Témakörök</i>	<i>A „fontos” és „nagyon fontos” válaszok együttes aránya</i>
Tanulás otthoni/ könyvtári könyvekből	84%
Órán kívüli tanulás	69%
Közös, kiscsoportos tanulás	65%
Tanulás az internetről	37%
Tanulás a tévéből	20%

Forrás: Saját szerkesztés

Az otthoni vagy könyvtári könyvekből való tanulást a szülők magas százalékban részesítik előnybe (84 százalék). Csupán a „nagyon fontos” válaszok százalékaránya is viszonylag magas (64 százalék). Azon szülők, akik ezt nem tartják fontosnak az

„egyáltalán nem fontos” és „nem fontos” válaszok alapján csekély 4 százalék, míg a témakörben a bizonytalan és nem tudom válaszok aránya 12 százalék. Ebben a vonatkozásban az életkori csoportok (fiatal korcsoport és középkorúak csoportja) között némi különbséget fedezhetünk fel. A középkorú szülők 14 százaléka bizonytalan, míg a fiatalabb szülőknél ez az arány 5 százalék. továbbá érdekes az is, hogy míg a középkorú szülők 81 százaléka tartja fontosnak a könyvekből való tanulást, addig a fiatalabb szülők 91 százaléka.

Az órán kívüli tanulást és a közös kiscsoportos tanulást már a fentiekben jelzettek szerint a szülők közel hasonló mértékben tartják fontosnak. Míg az órán kívüli tanulást a szülők 8 százaléka nem tartja fontosnak, addig a közös kiscsoportos tanulást a szülők 15 százaléka. A két kérdéskörben bizonytalankodók aránya is megegyezik (23-20 százalék). A tárgyalt két témakörben kapott válaszok arányából arra következtethetünk, hogy a szülőknél esetleg lehet erről valami pozitív tapasztalatuk és azért viszonyulnak ilyen arányban pozitívan ezek megítéléséhez. Ha az életkor szerinti megoszlást figyeljük, számottevő különbségeket vehetünk észre. A fiatalabb szülői generáció csekély 3 százaléka az, aki egyáltalán nem és inkább nem tartja fontosnak a gyerekek közös, kiscsoportos tanulását, míg a középkorúak 21 százaléka. A fiatalabb szülői generáció 86 százaléka fontosnak és nagyon fontosnak tartja ezen tanulási lehetőséget, míg az idősebb generáció kevéssel több mint fele (54 százalék) osztozik ezen a véleményen. Láthatjuk, hogy a fiatalabb szülői generáció már szívesebben elmozdul az alternatív tanulási formák irányába. Általánosan az órán kívüli tanulási lehetőségek kérdéskör fontosságának megítélésében a bizonytalan válaszokban jelennek meg számottevő különbségek. Míg a fiatalabb szülők 10 százaléka bizonytalan a témát illetően, addig a középkorú szülők jóval magasabb arányban (29 százalék) fejezik ki bizonytalanságukat. Bizonyára ez is azt mutatja, hogy a fiatalabb szülői generáció már látja e tanulási formák hasznát, míg az idősebb generáció még tartózkodik a témában.

Az internetről való tanulás témakörén belül három közel azonos szülői csoport jött létre azon szülők között, akik fontosnak vagy nagyon fontosnak, illetve, akik nem, vagy egyáltalán nem tartják fontosnak, valamint a témában bizonytalan szülők csoportja alapján. A szülők 37 százaléka viszonyult pozitívan ehhez a tanulási formához, míg a szülők valamivel több mint egyharmada (34 százaléka) negatív viszonyulását fejezte ki. A témában bizonytalanok száma 29 százalék. Ezekből a válaszokból arra következtethetünk, hogy ebben a rurális térségben lévő szülők csoportjának nincs határozott véleménye az internetről való tanulásról, továbbá a negatív és bizonytalan válaszok hátterében a média és a társadalom által közvetített

negatív hatások is állhatnak, ami az internet körül kialakult. Vagy ahogyan már Biró (2018) is megállapította az IKT eszközökhöz való szülői viszonyulások kapcsán, hogy a rurális térben levő szülők kevés ismerettel rendelkeznek a digitális eszközök és tartalmak hasznosítását illetően. A szülők életkor szerinti megoszlása alapján az eredmények tekintetében nincs számottevő különbség.

A tévéből való tanulás témakörét a szülők még kevesebb százaléka tartja fontosnak vagy nagyon fontosnak (20 százalék), míg a témakörben bizonytalanok aránya is közel hasonló (19 százalék). Azon szülők aránya, akik egyáltalán, vagy inkább nem tartják fontosnak viszonylag magas (61 százalék). E magas százaléku elutasító szülői attitűdből vagy arra következtethetünk, hogy a tévé veszített a presztízséből vagy ezen szülői réteg nincs tudatában annak, hogy gyerekeik hasznára, előnyére válhat a tévézés a megfelelő tartalmak által. Az internetről való tanuláshoz hasonlóan a szülők életkor szerinti megoszlása alapján nincsenek számottevő különbségek a kérdéskör megítélése kapcsán. Tehát e két kérdéskör tekintetben a szülők kora nem határozza meg nagy mértékben a szülők véleményét.

Az utóbbi két kérdéskörben kapott válaszok aránya azt sugallja, hogy az innovatív kiegészítő tanulási formák a szülők szerint nem adnak igazi, minőségi tudást gyerekeiknek.

2. Órán kívüli extrakurrikuláris tevékenységekhez való szülői viszonyulásmódok

A tanulmány második kérdéscsomagja azzal kapcsolatos, hogy az adott rurális környezetben a szülők miként viszonyulnak a gyerekeiknek szervezett extrakurrikuláris tevékenységeihez? Ezt a következő témakörök mentén vizsgáltam:

- külföldi iskolával való kapcsolat
- foglalkozások szervezése órák után
- természetjárás, kirándulások szervezése
- műsor összeállítása a község/ faluközönség számára

A fenti témakörök összehasonlítása alapján azt láthatjuk, hogy a rurális térben levő szülők a természetjárásokat, kirándulások szervezését részesítik előnybe. E kérdéskör megítélésénél már a „nagyon fontos” válaszok aránya is viszonylag magas (62 százalék) valamint az „inkább fontos” válaszok aránya 16 százalék. Ugyanakkor a szülők hasonló arányban (73 százalék) továbbá fontosnak és nagyon fontosnak tartják a község/ faluközönség számára készülő műsorok összeállítását. Továbbá a vizsgált populáció több mint fele (58 százalék) fontosnak és nagyon fontosnak tartja az

tanórák utáni foglalkozásokat. A külföldi iskolával való kapcsolattartás lehetőségét viszonylag kevesebben, 47 százalékuk tartja nagyon fontosnak és inkább fontosnak.

2. Táblázat: A „fontos” és „nagyon fontos” szülői válaszok aránya az órán kívüli extrakurrikuláris tevékenységről

<i>Témakörök</i>	<i>A „fontos” és „nagyon fontos” válaszok együttes aránya</i>
Természetjárás, kirándulások szervezése	78%
Műsor összeállítása a község/faluközönség számára	73%
Foglalkozások szervezése órák után	58%
Külföldi iskolával való kapcsolattartás	47%

Forrás: Saját szerkesztés

A természetjárás, kirándulások témakörét elemezve a „fontos” és „nagyon fontos” válaszok összeadott értékei alapján azt látjuk, hogy a szülők viszonylag magas arányban részesítik előnybe ezt a fajta órán kívüli tevékenységet. Csupán a „nagyon fontos” válaszok aránya is magas (62 százalék). Azon szülők aránya, akik ezt egyáltalán- vagy inkább nem tartják fontosnak csekély 5 százalék. A témában tartózkodók a megkérdezett szülők 17 százalékát teszik ki. Ezekből az arányokból láthatjuk, hogy egy rurális településen élő szülők, akik viszonylag közel vannak a természethez, fontosnak tartják, hogy gyerekeik minél többet kiránduljanak, ismerjék meg a környezetet. A szülők életkor szerinti megoszlása a bizonytalan válaszoknál mutat különbséget. Míg a fiatalabb szülők 11 százaléka válaszolt „is-is”-el vagy „nem tudom”-mal, addig a középkorú szülőknél ez az arány valamivel magasabb (22 százalék).

A természetjárás, kirándulások szervezéséhez hasonlóan a szülők magas százalékban (73 százalék) fontosnak tartják a műsorok összeállítását a faluközönség számára. A kérdéskörben bizonytalanok aránya 21 százalék, míg azon szülők aránya, akik nem tartják fontosnak, csekély 6 százalék. Bizonyára a szülőknél vannak tapasztalataik e téren és látják a gyerekeik szerepléseinek mind a magán, mind pedig a közösségben betöltött hasznosságát. Ebben a kérdéskörben a szülők életkor szerinti megoszlása tekintetében nincsenek számottevő különbségek.

Az órák utáni foglalkozások szervezését a szülők valamivel több mint fele (58 százalék) fontosnak és nagyon fontosnak tartja, míg viszonylag magas arányban bizonytalanok e kérdéskör kapcsán. Azon szülők aránya, akiknek egyáltalán nem vagy inkább nem fontos, 17 százalék. További vizsgálódásra lenne szükség annak fel-

tárására, hogy vajon miért nem tartanak nagyobb arányban igényt az iskolai órák utáni foglalkozásokra. Talán olyan okokkal számolhatunk, mint a gyerekek túlterheltsége vagy a családi programokra való idő így is nagyon minimális. Az életkor szerinti megoszlás tekintetében a fiatalabb szülők 70 százaléka, míg a középkorúak 50 százaléka tartja fontosnak és nagyon fontosnak az órák utáni foglalkozások szervezését.

A külföldi iskolával való kapcsolattartás kérdéskörénél azt figyelhetjük meg, hogy azon szülők aránya, akik ezt fontosnak és nagyon fontosnak tartják, nem éri el a megkérdezett szülői populáció felét sem (47 százalék). Ugyanakkor a témában bizonytalanok (28 százalék) és azok, akik ezt egyáltalán nem vagy inkább nem tartják fontosnak (25 százalék) közel azonos. Ezekből a viszonylag magas bizonytalan és elutasító értékekből arra következtethetünk, hogy a helyi szülői populációnak bizonyára nincs konkrét tapasztalata ez ügyben. E kérdés kapcsán is további vizsgálatokra lenne szükség, hogy a szülők miért ennyire elutasítók, ennyire érdektelenek a külföldi iskolával való kapcsolat kérdéskörét tekintve. Az életkor szerinti megoszlás alapján azt figyelhetjük meg, hogy míg a fiatalabb szülők csupán 38 százaléka tartja ezt fontosnak és nagyon fontosnak, addig a középkorú szülői populáció magasabb arányban (53 százalék) viszonyul pozitívan a kérdéskör megítéléséhez.

Összegzés

A szülői involválódás többszintű, komplex jelenség, és a tényleges involválódás ebben a térségben viszonylag elég alacsony fokú. Ezért érdemes megvizsgálni, hogy milyen a szülőknek a viszonyulása a különböző involválódási formákhoz. Ezek a viszonyulások határozzák meg – nagy valószínűséggel – a konkrét involválódási helyzetek alakulását. A tanulmányban közölt kutatási rész a tanórán kívüli tanulási lehetőségekhez, valamint az órán kívüli tevékenységekhez való szülői viszonyulásmódokat elemezte.

Az eredmények alapján arra következtethetünk, hogy a szülői involválódás mértéke ebben a térségben minimális, pozitívabb beállítódás az órán kívüli tanulási lehetőségek egyes formáinál, valamint az extrakurrikuláris tanulási formáknál tapasztalható. Fejlesztési elképzelések kidolgozása esetén kiindulópontként alapozni lehet ezekre a már létező pozitív viszonyulásokra.

Irodalomjegyzék

- Biró A. Z. (2018): Szülők viszonyulása a digitális eszközök és tartalmak használatához vidéki térségben. In Biró, A. Z. – Bodó, J. (szerk.): Kínálatok és választások. A média hatása a gyermekekre és fiatalokra. Státus Kiadó, Csíkszereda.
- Desforges, C. – Abouchaar, A. (2003): The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievement: A literature review, Research Report 433. Department for Education and Skills, London.
- Epstein, J. L. (1987): Toward a theory of family–school connections: Teacher practices and parent involvement. In K. Hurrelmann, F. X. Kaufmann, – F. L. Lösel (Ed.), Social intervention: Potential and constraints. Prevention and intervention in childhood and adolescence. Oxford, UK: Walter De Gruyter.
- Epstein, J. L. (1995): School/family/community partnerships. Phi Delta Kappan, 76, pp. 701–702.
- Epstein, J. L. – Sanders, M. G. (2000): Connecting home, school, and community: New directions for social research. In M. Hallinan (Ed.), Handbook of sociology of education. New York, NY: Plenum.
- Szilágyiné, Sz. J. (2008): Az iskola értelmezése a kommunikatív életvilág fogalma alapján. Új Pedagógiai Szemle. 58. évfolyam, 1. szám.
- Imre, N. (2015): A szülői részvétel formái és hatása a tanulói eredményességre. In HORIZONTOK II. A pedagógusképzés reformjának folytatása. Autónia és felelősség tanulmánykötetek. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet, Pécs.
- Yamauchi, L. A. – Ponte, E. – Ratliffe, K. T. – Traynor, K. (2017): Theoretical and conceptual frameworks used in research on family–school partnerships. School Community Journal, Vol. 27.

Abstract

In the successful operation of rural schools the attitudes of parents, families, and their involvement in their activities plays an important role. Traditionally, parental involvement in rural communities in the Szeklerland region is low. By studying a segment of parental attitudes, the study examines what attitudes and behaviors can influence the concrete forms of involvement.

Keywords: rural schools, parental involvement, parental attitudes